

जाहिरातींचे दर.
सालील पत्त्यावर चोक्शा
करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल हंगिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काले.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख ६ मे, १९३६.

अंक १९

पहिल्याने सुरक्षितता

रस्त्यावरून जातांना तुम्ही सुरक्षिततेचा मार्ग पहिल्याने पहातां. हीच गोष्ट पैसे वकेंत किंवा विम्यांत गुंतविण्यासंबंधी आहे. पहिल्याने तुम्ही पैशाची सुरक्षितता पहातां; नंतर व्याज किंवा बोनस.

हिशेव तपासणी आणि प्रतिनिधित्व सरकारी खात्याकडे असल्याने

दि कॉम्बे को-ऑपरेटिव्ह

इन्शुरन्स सोसायटी लि.

मध्ये आपले पैसे गुंतविल्यास कसलाच धोका नाही. सविस्तर माहितीकरिता लिहा—

कुळकर्णी आणि कंपनी } चुनीलाल डी. बरफीवाला
चाफ ऑर्गनायझर्स } मॅनेजिंग डायरेक्टर.

९ बेक हाऊस लेन, फोर्ट, मुंबई.

वेस्टर्न इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि.

स्थापना स. १९१३. मुख्य कचेरी-सातारा.

संपूर्ण स्वदेशी, अत्यंत सुदृढ, माफक हप्त्याची पहिली व पहिल्या प्रतीची महाराष्ट्रीय विमासंस्था.

बोनस { हयातीतील रु. ६०
त्रैवार्षिक { हयातीनंतरचे रु. ७५
दरहजारी

१९३५ मधील नवे काम ५१,५१,८९२ रु.

एकूण चालू काम २,५०,१५,०८२ रु.

एकूण जिंदगी ६१,६९,१६९ रु.

लाइफ फंड ५०,९९,४३९ रु.

एजन्सी व इतर माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

माधव सोमण ब्रदर्स

आम्ही स्वतः तयार केलेली लुगडी व इतर पेशांचा माल खात्रीलायक गिन्हाइकांस विकतो.

हुजूरपागेसमोर, पुणे, २.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street,
Bombay

716 Sadashiv Peth,
Poona City

WANTED

RESPECTABLE

AND

INFLUENTIAL

AGENTS

FOR

VENUS ASSURANCE Co. Ltd., (Delhi)

Apply for Terms and Agency to the Superintendent.

VENUS ASSURANCE Co. Ltd., (Delhi)
Laxmi Road, Poona City.

विविध माहिती

ओरिएंटल विमाकंपनीची प्रगति

गेल्या वर्षाअखेर ओरिएंटल विमा कंपनीने ८ कोटी ९० लक्ष रुपयांचे ४८,८५८ विमे उतरविले, म्हणजे त्या पूर्वीच्या सालाचे मानाने १ कोटी २७ लक्ष रुपयांचे काम ज्यास्त झाले. ब्रिटिश साम्राज्यांत स्थापन झालेल्या कंपन्यांमध्ये ओरिएंटलचा १० वा नंबर लागतो.

मार्केटिंग अधिकाऱ्यांचा विचारविनिमय

मध्यवर्ती सरकारचे व प्रांतिक सरकार व संस्थाने ह्यांचे मार्केटिंग अधिकारी ह्यांच्या संयुक्त अधिवेशनाची दुसरी बैठक ता. २७ एप्रिल रोजी दिल्ली येथे झाली. अध्यक्ष, सर ब्राह्मस वर्त, ह्यांनी आपल्या भाषणांत बैठकीचा उद्देश, गेल्या वर्षातील अनुभवाचा आढावा काढणे व येत्या वर्षातील कामाची रूपरेषा आखणे, असा असल्याचे सांगितले.

इंडियन मर्चंट्स चेंबरच्या परीक्षा

इंडियन मर्चंट्स चेंबरच्या व्यापारी परीक्षांस गुरुवार ता. ७ मे रोजी सुरवात होऊन त्या सोमवार ता. ११ मे पर्यंत चालतील. पुणे येथील परीक्षा फार्ग्युसन कॉलेजंत मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्सच्या देखरेखीखाली होतील.

महारोगावर उपचार

ब्रिटिश साम्राज्यांतर्गत देशांमध्ये २० लक्ष महारोगग्रस्त लोक आहेत. इंग्लंडमधून त्या व्याधीची हकालपट्टी झाली असली तरी इतरत्र ती व्याधि जनतेत वावरत आहे. ह्या रोगावर इलाज करण्याचे काम ब्रिटिश एंपायर लेप्रसी असोसिएशन ह्या संस्थेने हातां घेतले असून हायड्रनोकार्पस ह्या नांवाच्या तेलाचा तो बरा करण्यांत चांगला उपयोग होतो असा अनुभव आला आहे. ज्या झाडांपासून हे तेल निघते त्याचे बी महारोगग्रस्त देशांत पाठविण्यांत आले आहे.

खाणावळीतल्या नोकरांचे विचित्र पोषाक

कोपेनहेगनमधील खाणावळीचे मालक आपल्या नोकरांनी तसेच ईक पोषाक वापरावे असा आग्रह धरित असल्याने आपणांस फार त्रास होतो, अशी तक्रार तेथील खाणावळीमधील नोकर करीत आहेत. कडक गळोती व खमीज ही तर गैरसोयीची आहेतच. पण त्याच्याहि पुढे जाऊन नोकरांनी नाटकान्तल्या पात्रांसारखे पोषाक करवे असा हट्ट खाणावळीचे मालक धरित असल्याने ते लोक येतागून गेले आहेत. आपल्या नोकरांनी गाणी म्हटली पाहिजेत असेहि कित्येक मालक म्हणत आहेत !

हिंदुस्थानांत रेडिओचा प्रसार

रेडिओ बाळगण्याचे परवाने असणारांची संख्या दिवसानु-दिवस वाढत आहे. हिंदुस्थानांत असे २७ हजार लायसनदार असून त्यांचेकडून फीच्या रूपाने २ लक्ष ७० हजार रुपये दरवर्षी जमा होतात. मुंबई इलाख्यांत १०,५५३ लोकांचेजवळ रेडिओ आहे. बंगालचा नंबर दुसरा लागतो; त्या प्रांतांत मुंबईच्या इन्फ्रिपेक्षा अधिक लोकसंख्या असतांहि फक्त ८,०३८ लोकांनी रेडिओ घेतला आहे. बाकी सर्व प्रांत ह्या बाबतीत बरेच मागसलेले आहेत.

पडसें

पडसें येथे सर्वांच्या परिचयाचे आहे, परंतु त्यावर रामबाण उपाय अजून सापडलेला नाही. ग्रेट ब्रिटनमधील आकडेशास्त्रज्ञांनी असा अंदाज केला आहे, की पडशामुळे तेथील रहिवाशांचे दर माणशी दर वर्षी ४० रुपये नुकसान होतें. वाया गेलेली वेळ, औषधे, डॉक्टरची विले, इत्यादि सर्वांची वरील हिशेबांत गणना केलेली आहे.

पंधरा लक्ष टन गव्हाच्या साठवणीची सोय

परदेशांतून गहू आला असता तो १५ लक्ष टनांपर्यंत साठवणीत ठेवण्याची ब्रिटिश बंदरांमध्ये सोय आहे. एवढा गहू ग्रेट ब्रिटनमधील लोकांस १० आठवडे पुरेल. गेल्या मार्चच्या १ तारखेस ब्रिटिश बंदरांतली गव्हाची साठवण फक्त २ लक्ष ४४ हजार टन एवढीच होती. युद्धाचा प्रसंग आल्यास त्यास तोंड देता यावे म्हणून वरील साठवण वाढविण्यांत यावी अशी सूचना इंग्लंडमध्ये करण्यांत आली आहे.

पहिल्या प्रतीची व दुय्यम दर्जाची बंदरे

कोचीन बंदर वरच्या वर्गात चटल्याची माहिती 'अर्थी'च्या ता. २९ मेच्या अंकांत आम्ही दिली आहे. पहिल्या प्रतीच्या बंदरांच्या व्यवस्थेबद्दल मध्यवर्ती सरकार जबाबदार असते व कमी महत्त्वाची बंदरे प्रांतिक सरकारांच्या किंवा हिंदी संस्थानांच्या ताब्यांत असतात. आयात-निर्गत व्यापाराचा ९० हिस्से भाग पहिल्या प्रतीच्या बंदरांचे वाढ्यास येतो व मुंबई आणि कलकत्ता ही बंदरे त्यांतील मोठा अंश पटकवितात. मुंबई इलाख्यांतील सुरत व भडोच ही दुय्यम दर्जाची बंदरे ऐतिहासिक महत्त्वाची आहेत. होनावर, कारवार, मालवण, रत्नागिरी व वेंगुर्ला ही इतर बंदरे मुंबईस पूरक होत असत.

कागदाचा कारखाना उभारण्यास म्हैसूर सरकारचे सहाय

भद्रावती (म्हैसूर) येथील लोखंडाचे कारखान्याजवळ एक कागदाचा कारखाना उभारण्यांत येणार आहे. त्यास लागणाऱ्या २१ लाखांच्या भांडवलचा दहावा हिस्सा रकम म्हैसूर सरकार घालणार आहे व कारखान्यासाठी जागा मोफत देणार आहे. दर-साल १०,००० टन बांबू १२ रुपये टन ह्या दराने पुरविण्याचे सरकारने कत्रूल केले आहे. दिवसासाठी व रात्रीचे वेळी अनुक्रमे ६३ पै व ४ पै युनिट ह्या दराने विजेचा पुरवठा करण्यांत येईल. कारखान्यास इतर अनेक वावर्तीत सरकारची मदत होणार आहे. कारखान्याचे डायरेक्टर बोर्डावर सरकारतर्फे नऊ जण नेमण्यांत येणार असून त्यापैकीच एकास बोर्डाचे अध्यक्ष करण्यांत येईल.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साताहिक निर्गत

रुपये किंमत

ता. २५ मार्च रोजी पुरा झालेला आठवडा ५४,३३,८९३
ता. २ एप्रिल रोजी पुरा झालेला आठवडा ७८,९२,८९७
ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते

२ एप्रिल १९३६ अखेर २,६८,३८,०५,१२२

अनुक्रमणिका.

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	२२४	कारच्या व्यापारी धोरणा-	
२ सर ओटो नीमायर ह्यांचा रिपोर्ट ...	२२५	वर टीका—शेतीस विसरू नका	
३ मुंबई बंदराचा परराष्ट्रीय व्यापार ...	२२६	६ सहकारी पतपेढ्यांच्या देखरेखीची व्यवस्था	२२९
४ येलूर को. सु. यूनियन	२२६	७ पूर्व ज्ञानदेश सहकारी लीड मॉर्गॅज बँक ...	२३१
५ स्फुट विचार ...	२२७	८ प्राप्तिवरील कराच्या आकारणीत सुधारणा	२३१
सुपरविजन कमिटीच्या शिफारसीबाबत सरकारचा ठराव—नीमायर रिपोर्टा-संबंधी लोकमत—पंडित नेहरूंच्या भाषणाची प्रतिक्रिया—चेल्जन चलनाचें स्थिर सुवर्णाधिष्ठान—सर-		९ बँकांचें राष्ट्रीय कार्य	२३१
		१० टेलिफोनमुळे होणारी सोय ...	२३२
		११ निवडक बाजारभाव	२३३

अर्थ

बुधवार, ता. ६ मे, १९३६

नीमायर रिपोर्ट—सरकारी उत्पन्नाची वांटणी

नवीन राज्यघटनेच्या अमदानेस प्रारंभ होतांना उत्पन्न-सर्चाच्या बाबतीत मध्यवर्ती सरकार आणि प्रांतिक सरकार ह्यांचे मध्ये वांटणी कशी व्हावी ह्यासंबंधानें शिफारसी करण्याकरितां सर ओटो नीमायर ह्यांची योजना झाली होती. त्यांनीं हिंदुस्थानभर हिंडून आणि जरूर त्या अधिकाऱ्यांशीं चर्चा करून माहिती गोळा केली आणि तिच्या आधारानें रिपोर्ट तयार केला. त्यांचा रिपोर्ट आतां प्रसिद्ध झाला असून त्यास अनुसरून ब्रिटिश पार्लमेंट आपलें धोरण आखील आणि त्यांतील शिफारशीं विषयींचा निर्णय जाहीर करील. सर ओटो ह्यांस तीन तंत्रें संभाळावयाचीं होती. (१) नवीन निर्माण झालेल्या प्रांतांस मध्यवर्ती सरकाराच्या तिजोरीतून कांहीं उत्पन्न तोडून देऊन त्यांच्या बजेटांची तोंडमिळवणी होईल अशी व्यवस्था करणें, (२) इतर प्रांतांमध्ये तुट्टींची बजेटें असतील किंवा सर्चाबाबत ओढघस्तपणाची स्थिति असेल तेथें त्यांच्या उत्पन्नांत वाढ होण्याची तरतूद करणें व (३) ह्याप्रमाणें प्रांतांच्या सांपात्तिक स्थितीस मजबुती आणतांना मध्यवर्ती सरकारास आपल्या विशिष्ट जबाबदाऱ्या पार पाडतां येतील अशा प्रकारचें त्याचें उत्पन्न राहिल ह्याविषयी सबरदारी घेणें, हीं तीं तंत्रें होत. सिंध, ओरिसा आणि वायव्य सरहद्द प्रांत ह्यांचा संसार मध्यवर्ती तिजोरीतून मदत मिळाल्यावांचून चालणें अशक्य म्हणून नवीन राज्यघटनेच्या मामुली सर्चात कांहीं कालपर्यंत त्या मदतीचा अंतर्भाव होणें अपारिहार्य आहे. नवीन राज्यघटना मुख्यत्वेकरून प्रांतिक कारभारांत अमलांत यावयाची असल्याकारणानें त्यांच्या उत्पन्नाचा योग्य ठिकाणीं व योग्य प्रमाणांत वाढावा करणें आणि “शुभासे

पंधानः संतु ” असें म्हणतां येण्याजोगी त्यांच्या उत्पन्नाची घडी बसवणें हेहि अगत्याचें आहे. उत्पन्नाची ही वांटणी चालूनी असतां प्रांतांप्रांतांमध्ये थोडीफार ओढाताण होऊन प्रत्येक प्रांत आपणास कांहीं जादा रकम मिळाली तर पहावी म्हणून खटपट करणार. उत्पन्न-सर्चाचे बाबतीत प्रांतांमध्ये विषमता आहे आणि ती अनेक कारणांमुळे पूर्व काळांतच निर्माण झालेली आहे. ती एकदम नाहीशी करणें अशक्य आहे, म्हणून विशेष मागसलेल्या प्रांतांस थोडीबहुत मदत देऊन त्यांची सांपात्तिक स्थिति सुधारणें एवढेंच कार्य व्यावहारिक मर्यादित बसतें. शेवटीं, ज्याच्या तिजोरीवर ह्या देण्यांचा ताण पडणार त्या मध्यवर्ती सरकाराच्या उत्पन्न-सर्चाची तोंडमिळवणी समाधानकारक रीतीनें होणें हेहि तितकेंच अगत्याचें आहे.

उत्पन्नाला अनेक वांटेकरी आणि आपणांस शक्य तितका ज्यास्त पैसा मिळावा अशी प्रत्येकाची इच्छा; नवीन राज्यघटना अमलांत आणण्याचें काम पुढें ढकलतां येत नसून तें त्वरित होण्याची निकड; त्यासाठी मध्यवर्ती सरकाराच्या उत्पन्नांतले हिस्से गरजू दिवणाऱ्या प्रांतांमध्ये वांटून देण्याची आवश्यकता; मध्यवर्ती सरकारावरच्या विशिष्ट जबाबदाऱ्या लक्षांत घेऊन जरूरी इतकें त्याचें उत्पन्न अबाधित राहिल अशी व्यवस्था करण्याचें महत्त्व, इत्यादि अनेक प्रकारांच्या बाबींचा परस्पर भेळ घालण्याचें सर ओटो नीमायर ह्यांचें काम अत्यंत अवघड होतें ह्यांत शंका नाही. “गंडस्योपरि पिष्टिका संवृत्ता ” ह्या न्यायानें वांटणीचा सध्याचा काल आर्थिक मंदीचा व अनिश्चितपणाचा असल्यामुळे पुढें परिस्थिति काय होईल ह्याचा अंदाज करणें व त्याप्रमाणें योजना आखणें विशेषच कठिण होऊन बसलें आहे. एवंगुण विशिष्ट पार्श्वभूमि ध्यानांत धरून सर ओटो ह्यांच्या शिफारसीचा विचार केला पाहिजे. सर्चाच्या बाबी अनेक व निकडीच्या आणि उत्पन्न मात्र मर्यादित अशी अगदी सामान्य स्थितीतल्या कुटुंबाच्या उत्पन्नाची व्यवस्था लावण्यासारखेंच काम त्यांस करावें लागलें आहे. हिंदुस्थान सरकारचा सर्च ह्यापुढें कमी होण्याची आशा त्यांस दिसत नाही. व्याजाचे दर उतरल्यामुळे थोडी बचत होईल, पण कर्जफेडीची तरतूद जरा सढळ हातानें करावी लागेल आणि म्हणून सामान्य स्थिति आहे तशीच राहिल असें त्यांस वाटत आहे. आर्थिक मंदी दूर होऊन रेट्वेजचें उत्पन्न हळूहळू वाढेल अशी त्यांची अपेक्षा आहे आणि ती पुरी झाल्यास हिंदुस्थान सरकारास थोडीशी रूस सांपडेल. एवढीच विचार करतां, नवीन राज्यघटना अमलांत येण्याच्या मार्गांत सरकारी उत्पन्न-सर्चाच्या परिस्थितीची अढचण येणार नाही असा सर ओटो ह्यांचा अभिप्राय आहे. नव्या-जुन्या प्रांतांस मध्यवर्ती सरकाराकडून सहाय व्हावयाचें आहे, तें रोख रकमा देणें, जुने कर्ज रद्द करणें आणि विशिष्ट कराच्या उत्पन्नांतला हिस्सा तोडून स्वाधीन करणें ह्या निरनिराळ्या मार्गांनीं केलें जावयाचें आहे. मुंबई, मद्रास आणि पंजाब ह्या तीन प्रांतांस तुर्त कांहींच प्राप्ति व्हावयाची नाही. अनुक्रमेकरून सिंध, गंजम जिल्हा व सरहद्दप्रांत ह्यांच्या विभक्तीकरणामुळे त्यांच्या सर्चात बचत झाली आहे, हें त्याचें कारण आहे असें सांगण्यांत आलें आहे. सर ओटो नीमायर ह्यांच्या शिफारसीच्या प्रमुख अंगांचें विवेचन प्रस्तुत विषयावरील पुढच्या लेखांत करण्यांत येईल.

मुंबई बंदराचा परराष्ट्रीय व्यापार

परिस्थिति सुधारली नाही

मुंबई बंदरांतून होणाऱ्या परराष्ट्रीय व्यापाराचे १९३५-३६ सालाबाबतचे आकडे प्रसिद्ध झाले आहेत, त्यांवरून आयात-निर्गतीच्या संबंधांत सुधारणा झालेली नसून इकडून बाहेर जाणाऱ्या मालाच्या परिमाणांत घटच झाली आहे, असे दिसून येते. हिंदुस्थानच्या परराष्ट्रीय व्यापाराच्या प्रगतीचे गमक निर्गतीच्या वाढीत असते. मालाच्या आयातीच्या मानाने निर्गत वाढली नाही तर परदेशीय येणे कमी होऊन दुसऱ्या देशांचे देणे मात्र अधिक निघते. गेल्या सालच्या व्यापाराच्या आकड्यांस ही कसोटी लावली असतां परिस्थितीची प्रतिकूलता ध्यानांत येते. १९३३-३४ व १९३४-३५ ह्या सालांशी गेल्या वर्षाची म्हणजे मार्च १९३६ अखेर पुऱ्या झालेल्या बारा महिन्यांच्या मुदतीची तुलना केल्यास गेल्या साली आयात ज्यास्त झालेली निदर्शनास येते. ही वाढ मागील दोन वर्षांच्या मानाने अनुक्रमे करून ६ टक्के आणि २६ टक्के इतकी झालेली आहे. परंतु त्याचबरोबर निर्गत व्यापारांतली घट अनुक्रमे करून १५ टक्के व १२ टक्के इतकी झालेली आहे. गेल्या वर्षी मुंबई बंदरांत ४ कोटि, १४ लक्ष रुपये किंमतीची चांदी आली. त्या पूर्वीच्या दोन वर्षांतले चांदीच्या आयातीचे आकडे अनुक्रमे करून १ कोटि, ५९ लक्ष व ४० लक्ष असे होते. म्हणजे, आयातीच्या वाढाच्यांत चांदीची बरीच भर पडली आहे असे स्पष्ट दिसते. सोन्याची आयात अर्थात केवळ नांवाचीच असणार आणि गेलें वर्ष व तत्पूर्वीचीं दोन वर्षे ह्यांतले आकडे अनुक्रमे करून ६१ लक्ष, ३५ लक्ष व ५६ लक्ष रुपये असे होते. म्हणजे येथे फारशी तफावत नाही. सोने-चांदी वगळल्यास इतर मालाच्या आयातीची एकूण किंमत गेल्या साली ५४३ कोटि रुपये भरली. तत्पूर्वीच्या दोन सालांशी तुलना करतां हा आकडा अनुक्रमे करून ८० लक्ष व ८ कोटि रुपये एवढ्याने अधिक होता, आणि हीच वाढ शतमानाने १३ टक्का व १३ टक्के होते. कपाशीची आयात १९३४-३५ पेक्षां १ कोटि ३६ लक्ष रुपयांनी अधिक झाली, रंगांची आयात ३५ लक्ष रुपयांनी वाढली आणि सुताची ३१ लक्षांनी ज्यास्त झाली. मसाल्याचे पदार्थ आणि लोखंड-पोलाद ह्यांचीहि आयात अनुक्रमे करून २१ व १७ लक्ष रुपयांनी वाढली. धुवट व रंगी कापडाच्या आयातीत मात्र घट झाली. त्याची किंमत ६१ लक्ष रुपयांनी उतरली. रेशमी कापड, लोकराचे कापड, व यंत्रसामुग्री ह्यांच्या आयातीच्या किंमतीत अनुक्रमे करून ५२ लक्ष, ४१ लक्ष व २७ लक्ष इतकी घट झाली.

निर्गत व्यापाराकडे पाहिलें असतां सोन्याचा ओघ बराच रोडावला ही गोष्ट तात्काळ डोळ्यांत भरते. १९३३-३४ मध्ये ५३ कोटि, ६४ लक्ष व १९३४-३५ मध्ये ५० कोटि, ३६ लक्ष इतके सोने परदेशांत गेलें होतें, पण १९३५-३६ साली ही निर्गत पुष्कळच कमी झाली व ती ३८ कोटि, २६ लक्ष रुपयांवर आली. हिंदी सोन्याच्या निर्गतीचा प्रवाह आटट गेला आहे, हें वरील आकड्यांवरून स्पष्ट दिसते. चांदीच्या निर्गतीत मात्र थोडी वाढ झाली आणि तिची किंमत २ कोटि, ३१ लक्ष रुपये इतकी भरली. त्यापूर्वीच्या दोन सालांचे तुलनात्मक आकडे अनुक्रमे ३१ व ८३ लक्ष रुपये असे होते. मुंबई बंदरांतून होणारा निर्गत व्यापार वाढला

नसून उलट कमी झाला ह्याचें मुख्य कारण सोने-चांदी विषयी-वरील आकड्यांत सापडतें. सोने-चांदी वगळल्यास इतर मालाची निर्गत पूर्वीच्या वर्षापेक्षां ५७३ लक्ष रुपयांनी घटली. १९३३-३४ सालाच्या मानाने १९३५-३६ सालचा निर्गतीचा आकडा (३० कोटि, ४४ लक्ष रुपये) २ कोटि रुपयांनी म्हणजे ७ टक्क्यांनी अधिक होता तरी गेल्या सालाच्या मानाने त्यांत सुधारणा तर नाहीच पण २ टक्क्यांनी पीछेहाटच झाली. म्हणजे, आमच्या कच्च्या व अर्ध-कच्च्या मालाचा स्वप वाढावयास हवा होता तो वाढला नाही आणि घटत जाणाऱ्या सोन्याच्या निर्गतीनेच परराष्ट्रीय व्यापाराची तोंड मिळवणी व्हावी लागली हें उघड आहे. शेतीच्या मालाचा उठाव आणि निर्गत वाढल्या-वांचून शेतीच्या धंद्यांत सुधारणा व्हावयाची नाही व सामान्य जनतेची कमाई व आर्थिक स्थिति प्रगतीच्या मार्गास लागवयाची नाही हें सांगवयास नको. कच्च्या लोकराची व कापसाच्या कापडाची निर्गत अनुक्रमे करून ३० लक्ष व २४ लक्ष रुपये इतक्याने पूर्वीच्या वर्षापेक्षां ज्यास्त झाली खरी, परंतु हा वाढावा, कपास व गळिताची धान्ये ह्यांत जी घट झाली तिने घुवून टाकला. कपाशीची निर्गत १ कोटि ८ लक्ष, कापसाच्या सुताची १४३ लक्ष आणि गळिताच्या धान्याची २१ लक्ष रुपये एवढ्याने कमी झाली. ह्याप्रमाणे मुंबई बंदराच्या परराष्ट्रीय व्यापाराचा पाढा आहे आणि तो उत्तेजनकारक नाही असें दुर्दैवाने म्हणावे लागते.

येलूर को. सु. युनिअन (जिल्हा सातारा) येथील बक्षिस समारंभ

गेल्या चार पांच वर्षांतील जागतिक मंदीमुळे उत्पन्न झालेल्या परिस्थितीत शेतकरी मंत्रांना मदत करण्याकरितां योजिलेल्या सवलतीच्या व्याजाचे दराचा युनिअनने फारच चांगल्या प्रमाणांत फायदा करून घेतला आहे.

वरील योजना १९३३-३४ व १९३४-३५ या दोन्ही वर्षीं सुरू होती. पहिल्या वर्षी युनिअन मधील २० सोसायट्यांपैकी १५ सोसायट्यांनी व दुसऱ्या वर्षी १८ सोसायट्यांनी सदरची योजना यशस्वी करून आपल्या मंत्रांना व्याज परत केले. या दोन वर्षांत वरिल सोसायट्यांनी आपल्या सभासदांस सुमारे २४,००० रुपये सूट दिलेली आहे. तीन सोसायट्यांनी आपल्या चांगल्या मंत्रांना सर्व व्याज माफ केले.

अशा प्रकारे ही योजना यशस्वी करण्याचे कामी ज्या ऑनररी कार्यकर्त्यांनी मेहनत घेतली त्यांचा गौरव करून त्यांना बक्षिस वाटण्याचा समारंभ मे. रजिस्ट्रारसाहेब यांचे हस्ते ता. २७-४-३६ रोजी येलूर येथे मोठ्या समारंभाने साजरा करण्यांत आला.

प्रथम, सवलतीची योजना यशस्वी करणेचे कामी मेहनत घेणाऱ्यांपैकी श्री. शंकरराव बोगर वगैरे पांच इसमाना सहकारी खात्यामार्फत कोशे व पटके बक्षिस देण्यांत आले. युनिअन-मार्फत ३६ कार्यकर्त्यांना चांदीचे विले व चार सेक्रेटरींना ५० रुपयांची भांडी बक्षिसादाखल देण्यांत आली. शेवटी युनिअन-सोसायट्यांमधील हौशी पहिलवानांच्या कुस्त्या होऊन समारंभ यशस्वीपणे पार पडला.

स्फुट विचार

सुपर्व्हजन कमिटीच्या शिफारसीबाबत सरकारचा ठराव सहकारी संस्था—विशेषतः शेतकी पतपेढ्या—ह्यांच्या देखरेखीची व्यवस्था आज त्यांच्या यूनियनच्या मार्फत सुपर-व्हायजर्सच्या हातून चालते आणि त्या कामाचें निमंत्रण प्रत्येक जिल्ह्यांत स्थापन झालेल्या बोर्ड ऑफ सुपर्व्हायजिंग यूनियन्सकडून केलें जातें. मुंबई सरकारनें कांहीं वर्षांमागे एक काटकसर कमिटी (टॉमस कमिटी) नेमली होती, तिनें सुपर्व्हायजर्सची देखरेख कुचकामाची व निष्कारण खर्चाची असल्यानें ती काढून टाकून तिच्या ऐवजीं सरकारी ऑडिटर्सची देखरेख सुरू करावी आणि ऑडिट फी व यूनियन फी मधून त्यांचा खर्च सहज भागून सरकारी तिजोरींत शिल्लक उरेल, असा सल्ला दिला होता. देखरेखीचा आणि यूनियन फीचा अधिकार सरकारच्या हातांत सर्वस्वी जावा ही गोष्ट बिनसरकारी कार्यकर्त्यांस पसंत पडली नाहीं आणि त्यांनीं टॉमस कमिटीच्या शिफारसीविरुद्ध ओरड केल्यामुळे मुंबई सरकारनें ह्या प्रश्नाचा विचार करण्याकरितां एक कमिटी नेमली. ह्या कमिटीनें केलेल्या शिफारसीवरचा सरकारचा निर्णय ठरावाच्या रूपांत प्रसिद्ध झाला असून त्यांतल्या प्रमुख मुद्यांचें टांचण आम्हीं आजच्या अंकांत दुसरीकडे प्रसिद्ध केलें आहे व त्यांत कमिटी आणि सरकार ह्यांचेमध्ये झालेले मतभेद स्पष्टपणे दाखविले आहेत. सुपर्व्हायजर लायक असावे आणि त्यांचा पगार, बटती वगैरेबद्दलची व्यवस्था निश्चित आणि समाधानकारक करावी म्हणजे त्यांच्या हातून चांगलें काम वठेल आणि यूनियन्स आणि त्यांचें प्रत्येक जिल्ह्याचें बोर्ड ह्यांच्या नजरेखाली देखरेखीचा कारभार कार्यक्षम रीतीनें होईल हें तत्व सरकारनें मान्य केलें आहे, ही आनंदाची गोष्ट आहे. ऑडिट फीचें संबंध उत्पन्न सरकारनें देखरेखीच्या कामासाठी खर्चण्यास तयार व्हावें ही कमिटीची सूचना मात्र सरकारनें मान्य केली नाहीं, आणि त्यांतले २५ हजार रुपये सध्याप्रमाणें सरकारी तिजोरींत पहावे असें ठरविलें आहे. गुजराथ व कोंकण ह्या भागांतल्या यूनियन्स सांपत्तिक दृष्ट्या स्वावलंबी होऊं शकणार नाहींत म्हणून तेथील यूनियन फी ८ आण्यांचे ऐवजीं १२ आणे असावी ही कमिटीची सूचनाहि अमान्य करण्यांत आली आहे. त्या यूनियन्सला येणारी तूट ऑडिट फीमधून भरून काढावी लागणार असल्यानें कमिटीनें सुचविलेली सुपर्व्हायजर्सच्या पगाराची योजना अमलांत आणण्याचें मार्गांत अडथळा येईल अशी भीति वाटते. कमिटीची योजना वरील दोन बाबतींत दुरुस्त करून ती अमलांत आणण्याचें काम रजिस्ट्रार यांचेकडे सोंपविण्यांत आलें आहे. पैशा-विषयीच्या वर नमूद केलेल्या अडचणी दूर होण्यास ते काय उपाय सुचवतात तें पहावें. प्रस्तुत विषयासंबंधानें उपस्थित होणाऱ्या इतर बाबींचाहि योग्य विचार होणें आवश्यक आहे.

नीमायर रिपोर्टासंबंधी लोकमत

सर ओटो नीमायर ह्यांच्या रिपोर्टाच्या प्रसिद्धीबाबत हिंदुस्थानातील वृत्तपत्रांस योग्य सवड देण्यांत आली नाहीं आणि त्यामुळे लोकमत व्यवस्थित रीतीनें बनण्याकरितां आपल्या वाचकांस त्यांस पद्धतशीरपणानें बातमी पुरवतां आली नाहीं, ह्याबद्दल मुंबईच्या टाइम्स ऑफ इंडियानें असमाधान व्यक्त केलें आहे. हिंदी लोकमतास मान देण्याचें महत्व इंग्लंडमध्ये सरका-रास वाटत नाहीं ह्या आशयाची टीका त्या पत्रास करावी लागली

आहे, हें ध्यानांत ठेवण्यासारखें आहे. नवीन राज्यघटनेस प्रांतांमध्ये पुढच्या एप्रिलांत प्रारंभ व्हावयाचा आहे, त्यास नीमायर रिपोर्ट हा शुभशकून आहे असें मत ब्रिटिश वर्तमानपत्रांत व्यक्त झालें आहे. नवीन अमदानी चालू होण्यास द्रव्यबल लागेल तें हिंदुस्थानांत नाहीं असा ध्वनि त्या रिपोर्टातून निघाला असता तर राजकीय सुधारणांचा गाढा सांपत्तिक अडथळ्यांत अडकून पडला असता. तसें होण्याचें कारण नाहीं. ह्या रिपोर्टातील अभिप्रायाबद्दल कांहीं ब्रिटिश वृत्तपत्रांनीं हिंदुस्थानाचें अभिनंदन केलें आहे. ह्याच्या उलट, सर पुरुषोत्तमदास ठाकुरदास ह्यांच्या-सारख्या हिंदी पुढाऱ्यांच्या मते नीमायर रिपोर्टांत प्रातिबिंबित झालेली देशाची आर्थिक व सांपत्तिक परिस्थिती निराशाजनक आहे. कराचा बोजा किंवा लष्करी खर्च कमी होण्याची आशा नाहीं आणि रेल्वेजच्या सांपत्तिक स्थितीच्या सुधारणेवर सर्व प्रगति अवलंबून रहाणार आहे. प्रांतिक सरकारांचें उत्पन्न वाढण्याचा फारसा संभव दिसत नाहीं आणि मुंबई इलाख्यास प्रांतीयरील कराच्या उत्पन्नांतला आपला हिस्सा मिळण्यास वर्षानुवर्ष वाट पहावी लागणार आहे. हिंदुस्थानची आर्थिक प्रगति घडवून आणण्यासाठी जरूर असलेले प्रयत्न आणि त्यांप्रीत्यर्थ करावा लागणारा खर्च ह्यांचा विचार करण्यांत आलेला नाहीं. प्रांतिक स्वायत्तता म्हणजे कमी खर्च करणें व अधिक कर बसवणें ह्या बाबतींतली सत्ता असाच प्रकार व्हावयाचा, अशी टीका सर पुरुषोत्तमदास ह्यांनीं केली आहे. राजकीय सुधारणा अगोदरच तृप्तुंजा व असमाधानकारक आणि त्यांस जनतेस भारी किंमत द्यावी लागणार हें नीमायर रिपोर्टासंबंधाच्या हिंदी लोकमताचें सार आहे असें म्हणण्यास हरकत नाहीं.

पंडित नेहरूंच्या भाषणाची प्रतिक्रिया

मुंबईच्या इंडियन मर्चंट्स चेंबरचे उपाध्यक्ष, श्री. ए. डी. श्रॉफ, ह्यांनीं चेंबरच्या त्रैमासिक सभेचे वेळीं, श्री. जवाहरलाल नेहरू ह्यांच्या गेल्या काँग्रेसमधील अध्यक्षीय भाषणातील मुख्य मुद्यांबाबत स्वतःच्या दृष्टीनें अक्षेपार्ह वाटणाऱ्या विधानांवर टीका केली. श्री. श्रॉफ ह्यांनीं प्रतिपादिलेले मत हें चेंबरचें अधिकृत मत म्हणून समजण्यांत आलें नाहीं, तरी व्यापार्यांची सर्वसाधारण भूमिका लक्षांत घेण्यास त्यांचें भाषण उपयोगी पडेल, ह्यांत संशय नाहीं. आपल्या देशाचे सद्यःस्थितीत वर्गकलह माजवणें योग्य होणार नाहीं व पंडितजींच्या तत्वज्ञानानें अनेक वातावरण उत्पन्न होऊन देशाचें आर्थिक हितस त्यामुळे बाध येईल, असें त्यांनीं सांगितलें. त्याबरोबरच, श्री. श्रॉफ ह्यांना सरकारासहि इषारा दिला. क्रिकेट आर्थिक परिस्थिती, वाढती बेकारी मालाचे उतरते बाजारभाव, इत्यादि चिन्हें काय दर्शवितात ह्याचा सूक्ष्मपणानें विचार न केल्यास सर्वत्र निराशेचें पटल पसरून पंडित नेहरूंनीं व्यक्त केलेल्या कल्पनांचा पगडा जनतेच्या मनावर बसेल ह्याविषयीच्या जबाबदारीची जाणीव त्यांनीं सरकारास करून दिली. मालमत्तेवरील खाजगी मालकी नाहींशी करण्यासंबंधाच्या पंडितजींच्या विचारांबद्दल श्री. श्रॉफ ह्यांनीं नापसंती दर्शवली. औद्योगिक प्रगतीस त्यामुळे आडकाठी येऊन ज्यास्त सुरक्षित ठिकाणीं म्हणजे परदेशांत भांडवलाचा ओष वाहू लागेल, असें त्यांनीं बजावले. पंडित जवाहरलाल ह्यांच्या अध्यक्षीय भाषणाची प्रतिक्रिया अशा रीतीनें समाजातील भिन्न-भिन्न वर्गांवर होऊं लागली आहे. श्री. श्रॉफ ह्यांच्या भाषणाचा प्रतिध्वनि इतरत्रहि उमटू लागला असून शुद्ध राष्ट्रीयत्वाच्या भावना ज्यास्त दृढ होण्याची आवश्यकता विशेषकरून प्रतिपादली जात आहे.

बेल्जम चलनाचें स्थिर सुवर्णाधिष्ठान

आपल्या राष्ट्रीय चलनांत सोन्याचा भाव कायद्यानें निश्चित करून तो स्थिर राखण्याची व्यवस्था करण्याचा सर्व देशांतील सरकारांचा मामुली रिवाज आहे असें म्हणण्यास हरकत नाही. अलीकडच्या जागतिक आर्थिक धामधुमीच्या काळांत हा परिपाठ ग्रेटब्रिटन आदिकरून राष्ट्रांसहि मोठावा लागला असून राष्ट्रीय चलनाचा विशिष्ट दरानें सोन्याशीं विनिमय करण्याची कायदेशीर जबाबदारी त्यांनीं टाकून दिली आहे. सुल्या बाजारांत सोनें महाग होऊन त्याच्या कायदेशीर प्रमाणाची स्थिरता कायम राखणें अशक्य झाल्या कारणानें कांहीं राष्ट्रांच्या सरकारांनीं तो दर बदलून घेतला आहे. अशा देशांपैकीं बेल्जम हा एक देश आहे. त्या देशाचें प्रमुख राष्ट्रीय नाणें बेल्गा हें आहे आणि १९२६ सालीं एक बेल्गा = $\frac{1}{3}$ ग्रॅम वजनाचें सोनें असें प्रमाण निश्चित करण्यांत आलें होतें. त्यानंतर हें प्रमाण आणखीहि उतरवण्याची आवश्यकता भासू लागली. बेल्जम सरकारनें त्याची किंमत २५ ते ३० टक्के कमी करण्याचा अधिकार आपणाकडे गेल्या सालीं घेतला आणि प्रत्यक्ष व्यवहारांत २८ टक्के घट केली. उतरलेल्या दरानें १ बेल्गा = $\frac{2}{3}$ ग्रॅम वजनाचें सोनें असें प्रमाण बसतें. सदरहु नवीन प्रमाण एका वर्षाच्या अनुभवावरून कायद्यानें निश्चित करण्यास लायक असें सिद्ध झाल्यावरून त्याप्रमाणें बेल्जम सरकारनें गेल्या मार्चच्या अखेर हुकूम काढला आहे. म्हणजे, बेल्जम राष्ट्रांचें चलन फिरून कायदेशीर रीत्या सुवर्णाधिष्ठित झालें आहे. ठराविक दरानें बेल्गा आणि सोनें ह्यांचा परस्पर विनिमय करतां यावा म्हणून एक स्वतंत्र फंड निर्माण करण्यांत आला होता, त्याचा उपयोग करण्याची आवश्यकता भासलेली नसून त्याची ह्यापुढें जरूर नसल्यानें तो बंद करण्यांत आला आहे. असल्या बाहेरच्या मदतीवांचून चलनाचें सुवर्ण-प्रमाण स्थिर राखण्याची खात्री बेल्जमच्या मध्यवर्ती बँकेस वाटत आहे. परराष्ट्रांच्या देण्या-घेण्याची परिस्थिति अनुकूल असण्यावर मध्यवर्ती बँकेची ही धमक अवलंबून आहे. फ्रेंच चलनाचें सुवर्ण प्रमाण कमी करावें अशी चळवळ फ्रान्समध्ये अलीकडे चालली आहे तिच्यावर तेथील नवीन निवडणुकीचा आणि बेल्जमच्या चलनविषयक धोरणाचा कांहीं परिणाम होतो कीं काय हें लवकरच दिसून येईल.

कलकत्त्याच्या इंडियन चेंबर ऑफ कॉमर्सची सरकारी धोरणावर टीका

कलकत्त्याच्या इंडियन चेंबर ऑफ कॉमर्सनें हिंदुस्थान सरकारास एक पत्र लिहिलें आहे, त्यांत सरकारच्या हल्लीच्या औद्योगिक व व्यापारविषयक धोरणावर टीका करण्यांत आली आहे. सरकारचे फडनवीस, सर जेम्स ग्रिग, ह्यांचा कल पहिल्यापासूनच सुल्या व्यापाराकडे असल्याचें सुप्रसिद्ध आहे. बेकारी-निवारणास उद्योगधंद्यांच्या कृत्रिम वाढीचा उपयोग होणार नाही, अशा विश्वासानें ग्रिगसाहेबांनीं असेंब्लीच्या गेल्या अधिवेशनांत औद्योगिक संरक्षणाच्या तत्वाची हेटाळणी केली व जनतेच्या आकांक्षांवर विरजण घातलें. उद्योगधंद्यांस संरक्षण दिल्यानें गिन्हाइकांवर कोट्यवधि रुपयांचा बोजा बसतो, असें सांगून आर्थिक स्वावलंबनाचा प्रयत्न करण्यांत देशाचें नुकसान आहे, असें त्यांनीं प्रतिपादन केलें. हिंदी उद्योगधंद्यांस संरक्षण मिळण्याबाबतची लोकांची मागणी एकमुखी असून ती आज

५० वर्षांची जुनी आहे. सरकारनेंही ती मान्य केली असून कित्येक जातींच्या मालावर संरक्षक जकाती बसविण्यांत आल्या आहेत. इंडियन चेंबर ऑफ कॉमर्सनें आपल्या पत्रांत कपास कापडाच्या गिरण्या, साखरेचे व पोलादाचे कारखाने, इत्यादि संबंधीं तपशीलवार उदाहरणें देऊन संरक्षक जकातीमुळें झालेल्या फायद्याकडे सरकारचें लक्ष वेधलें आहे. उद्योगधंद्यांच्या वाढीच्या अनुषंगानें होणारे इतर सुपरिणामहि विसरतां येणार नाहीत. कारखाने भरभराटीस आले म्हणजे परराष्ट्रीय व्यापार सुटेल, ह्या म्हणण्यांतहि कांहीं तथ्य नाही. फडनविसांच्या भाषणामुळें सरकारच्या धोरणाबद्दल लोकांचा प्रतिकूल ग्रह होतो व त्यामुळें उद्योगधंद्यांचे वाढीच्या मार्गांत अडचण उत्पन्न होते, असें चेंबरचें म्हणणें आहे. इतर देशांत संरक्षक धोरण जारीनें अंमलांत आणण्यांत येतें व हिंदुस्थानासारख्या मागसलेल्या देशांत संरक्षक उपायांची ज्यास्तच आवश्यकता आहे, ह्यांत संशय नाही. सर जेम्स ग्रिग ह्यांनीं प्रतिपादलेलें अर्थशास्त्र जगांतील कोणत्याच देशांत मान्य झालेलें नाही; तेव्हां हिंदुस्थानांत त्याची अंमलबजावणी करण्याचा आग्रह कां ? ह्या प्रश्नाचें समाधानकारक उत्तर मिळालें पाहिजे. लॉर्ड लिचलिथगो ह्या 'शेतकरी' व्हाइसरॉयांच्या नेमणुकीमुळें व फडनविसांच्या प्रतिगामी धोरणामुळें लोकांच्या मनांत हिंदुस्थानाच्या आर्थिक प्रगतीसंबंधानें संदेह उत्पन्न झाला आहे, त्याचें निराकरण होणें जरूर आहे.

उद्योगधंद्यांस मदत देतेवेळीं शेतीस विचरूं नका

मध्यप्रांत व बऱ्हाडमधील व्यापारी व कारखानदार ह्यांच्या परिषदेचे अध्यक्ष श्री. बालचंद्र हिराचंद्र ह्यांनीं आपल्या भाषणांत प्रदर्शित केलेले विचार समतोल आणि मननीय आहेत. शेतीच्या मालास चांगला भाव मिळून शेतकऱ्यांची ग्रहणशक्ति वाढली पाहिजे असें त्यांनीं सांगितलें. उद्योगधंदे वाढले तरी तथा मालास गिन्हाइक मिळण्याचे दृष्टीनें कारखान्यांची वाढ व शेतकऱ्यांची सुधारणा एकदमच झाली पाहिजे, हें सयुक्तिक आहे. फळें, मुरांबे, लोणी, इत्यादि मालाच्या आयातीवर जबर जकात बसविण्यांत आली म्हणजे स्थानिक उत्पादन वाढून त्यास गिन्हाइकहि मिळेल, असें त्यांनीं सुचवलें. शेती व उद्योगधंदे ह्यांची सांगड घालून दिल्याखेरीज प्रगति जोरानें होणार नाही, हें उघड आहे. तथापि, शेतीस प्राधान्य देण्याचें धोरण अतिरेकास जाऊं न देण्याबद्दल दक्षता बाळगली पाहिजे. उत्पादक विघ्न उपभोक्ते हा लढा माजून देतां त्यांचे परस्पर हितसंबंध आज विरोधी स्वरूपाचे वाटले, तरी राष्ट्रीय दृष्ट्या परिणामी ते एकमेकांस पूरक आहेत, हें लक्षांत ठेऊनच धोरण आखणें रास्त होईल.

फुटबॉलच्या सामन्यांवर जुगार

कोणतीहि मोष्ट घडून येण्यांत अनिश्चितपणा असला कीं, ती तात्काळ जुगारीचा विषय होऊं शकते. फुटबॉलच्या सामन्यांवर ग्रेटब्रिटनमध्ये विशिष्ट प्रकारची जुगार अलीकडे विलक्षण वाढली आहे. तीमध्ये घातलेल्या पैशाची रकम दोन वर्षांत ८ कोटि रुपयांवरून २५ कोटि रुपयांवर गेली आहे. ह्या जुगारीस आळा घालण्याच्या उद्देशानें कॉमन्स सभेत एका सभासदानें आणलेल्या बिलावर वाद होऊन तें नामंजूर करण्यांत आलें. जुगारीपासून लोकांस परावृत्त करणें म्हणजे स्वतःच्या पैशाचा वाटेल तसा सदुपयोग अथवा दुरुपयोग करण्याचा त्यांचा हक्क हिरावून घेणें होय असें कित्येकांचें मत पडलें !

सहकारी पतपेढ्यांच्या देखरेखीची व्यवस्था

कमिटीच्या रिपोर्टावर सरकारचा ठराव

मुंबई इलाख्यातील सहकारी पतपेढ्यांच्या देखरेखीची सुपरवा-
याजिंग युनिअन्सच्यामार्फत चाललेली प्रचलित व्यवस्था असमा-
धानकारक असून ती सरकारने स्वतःकडे घेऊन आपल्या
ऑडिटर्सच्याकडून करावी, म्हणजे खर्च कमी येऊन काम अधिक
चांगले होईल, अशा प्रकारची शिफारस टॉमस कमिटीने केली
होती. सहकारी संस्थांनी ह्या सूचनेस विरोध केल्यावरून सरका-
राने ह्या प्रश्नाचा विचार करून योजना सुचविण्यासाठी एक
कमिटी नेमली होती. तिचा रिपोर्ट प्रसिद्ध होऊन बराच काळ
लोटला. आतां मुंबई सरकारने कमिटीच्या शिफारसीसंबंधाने
आपला अभिप्राय तपशीलवार रीतीने प्रसिद्ध केला आहे आणि
त्या निर्णयाची अंमलबजावणी होण्याबाबत हुकूम काढला आहे.
कमिटीचे व आपले एकमत कोणत्या बाबींमध्ये आहे आणि मत-
भेद कोठे आहे हे दर्शवून सरकारने नुकत्याच प्रसिद्ध झालेल्या
ठरावांत स्वतःचा निर्णय जाहीर केला आहे.

सरकारी ऑडिटर्समार्फत पतपेढ्यांची देखरेख व्हावी ही
टॉमस कमिटीची कल्पना सरकारने अमान्य केली असून युनि-
अन्स अधिक सुसंघटित करून लायक सुपरव्हायझर्सकडून देखरे-
खीचे काम करून घेतले जावे, ह्या सुपरव्हिजन कमिटीच्या
शिफारसीस पाठिंबा दिला आहे.

तालुका डेव्हलपमेंट असोसिएशन्स व अहमदाबादची
बँकिंग युनिअन ह्यांच्याखाली ज्या पतपेढ्या आज आहेत,
त्यांच्याकरिता युनिअन्स स्थापन केल्या जाव्या हे कमिटीचे
म्हणणे सरकारस मान्य आहे. पंचमहालमधल्या भिड्यांच्या
पेढ्यांची देखरेख त्यांचेसाठी नेमलेल्या मामलेदाराकडे रहावी असे
त्यांचे मत आहे.

सुपरव्हायाजिंग युनियनच्या पंच कमिटीत ९ सभासद असावे
आणि त्यामध्ये सेंट्रल बँक व इन्स्टिट्यूटची जिल्हा शाखा ह्यांचे
प्रतिनिधी असावे इत्यादि प्रकारची घटना कमिटीने सुचवली
आहे, तिलाहि सरकारने मान्यता दिली असून पतपेढ्यांचे योग्य
नियंत्रण व्हावे म्हणून युनिअन्सना जास्त अधिकार देण्यांत यावे
ह्याबद्दलची शिफारसहि सरकारस पसंत आहे.

सुपरव्हायाजिंग युनिअन्सच्या कामाची व्यवस्था पहाण्यासाठी
प्रत्येक जिल्ह्यांत एक मध्यवर्ती बोर्ड असावे व त्यावर जिल्हाची
बँक आणि इन्स्टिट्यूट ह्यांचा एक एक प्रतिनिधी असावा आणि
युनिअन्सच्या संख्येच्या विशिष्ट प्रमाणांत त्यांचे प्रतिनिधी घेतले
जावे ह्याविषयी सरकारी ठरावांत तपशीलवार योजना नमूद
केली आहे. कोणत्याहि युनिअनला एकापेक्षां ज्यास्त प्रतिनिधी
मिळू नये पण सर्व युनिअन्सना प्रतिनिधि पाठवण्याची संधी
मिळानी ह्याबद्दल त्या योजनेत कटाक्ष आहे. जिल्ह्यांत दोहोपेक्षां
अधिक युनिअन्स नसल्यास त्यांस आळापाळीने एक प्रतिनिधि
मिळेल, त्यांची संख्या दोहोपेक्षां अधिक असून पांचापेक्षां जास्त
नसेल तर दोन प्रतिनिधी असतील आणि त्यांची संख्या पांचा-
च्यावर असेल तर तीन प्रतिनिधी मिळतील. निवडणुकीसाठी युनि-
अन्सचा एक गट केला जाईल. पहिली तीन वर्षे असिस्टंट रजि-
स्ट्रार हे अधिकारपरत्वे जिल्हाबोर्डाचे अध्यक्ष रहातील व
ह्या मुदतीनंतर सदर ह्या बाबीचा फेरविचार केला जाईल. जरूर

वाटल्यास जिल्ह्यांतील एखाद्या सहकारी गृहस्थाची सभासद म्हणून
निवड करण्याची मुभा बोर्डास दिली जाईल.

सुपरव्हायजर्सच्या नेमणुका, बढत्या वगैरेचे बाबतीत जिल्हा-
बोर्डास पूर्ण अधिकार असावा ह्या विषयीची कमिटीची शिफारस
सरकारस मान्य आहे. बोर्डाच्या सभा वक्तशीर भराव्या व त्यांस
पगारी किंवा बिनपगारी सेक्रेटरी असावा ह्या सूचनेसहि सर-
कारची मान्यता आहे.

जिल्हा बोर्ड ही प्रांतिक सहकारी इन्स्टिट्यूटच्या जिल्हा-
शाखेची सबकमिटी म्हणून समजावी ह्या आशयाची कमिटी-
तल्या अल्पसंख्याक सभासदांची शिफारस सरकारने अमान्य
केली असून जिल्हा बोर्ड सर्वस्वी स्वतंत्र रहावे ह्या बहुसंख्या-
कांच्या मतास पाठिंबा दिला आहे.

सर्व जिल्हा बोर्डांच्या कामकाजावर सर्वसाधारण रीतीची देख-
रेख करण्यासाठी एक मध्यवर्ती प्रांतिक बोर्ड असावे ही कमि-
टीची शिफारस नामंजूर करण्यांत आली आहे. देखरेखीच्या
कामांत असिस्टंट रजिस्ट्रार व रजिस्ट्रार ह्यांची नजर आणि सर्व-
साधारण रीतीची हुकमत असल्याकारणाने अशा प्रांतिक बोर्डाची
आवश्यकता नाही असा आपला अभिप्राय सरकारने व्यक्त
केला आहे.

सुपरव्हायजरचे शिक्षण युनिव्हर्सिटीच्या इंटरमीजिएट किंवा
सत्सम परीक्षेपर्यंत झालेले असावे आणि त्यास खेडेगांवांची
चांगली माहिती असावी असे कमिटीचे म्हणणे होते. ह्यापैकी
शिक्षणाच्या किमान दर्जाची अट सरकारने काढून टाकली आहे.
नेमाव्याच्या सुपरव्हायजरास प्रत्यक्ष कामकाजाचे शिक्षण देण्यांत
यावे ही सूचना त्यांस मान्य आहे. सुपरव्हायजर्सचे पगार, रजा
इत्यादि बाबतच्या कमिटीच्या शिफारसीहि मान्य करण्यांत
आल्या आहेत.

किती पतपेढ्यांच्या युनिअन्स बनवाव्या आणि त्या कशा व
कोठे बनवाव्या ह्याबाबत कमिटीने योजना सुचविली आहे तीत
दुरुस्ती होऊन प्रत्येक युनिअन कार्यक्षम आणि त्याबरोबरच
सांपत्तिक दृष्टीने स्वावलंबी होईल अशी त्यांची पुनर्घटना व्हावी,
असे सरकारचे म्हणणे आहे.

शेतकी बिगर क्रेडिट आणि बिगर शेतकी क्रेडिट अशा सहकारी
संस्था, कमिटीच्या शिफारसीस अनुसरून, युनिअन घटनेच्या
क्षेत्रांत येण्यास सरकारची हरकत नाही. आजमितीस युनिअन्स-
ना सामिल झालेल्या शेतकी पतपेढ्यांकडून सरकार कमी दराने
ऑडिट फी घेतें, ती सवलत मात्र ह्या संस्थांस देण्यास तें तयार
नाही.

देखरेखीच्या योजनेस लागणारा पैसा तीन मार्गांनी येईल :
(१) जोडलेल्या संस्थांची फी, (२) पतपेढ्यांस दिलेल्या
कर्जाच्या विशिष्ट प्रमाणांत जिल्हाबँकांकडून देणगी आणि (३)
ऑडिट फीच्या उत्पन्नांतून सरकारची ग्रँट. ह्यापैकी पहिली फी
शेकडा ८ आणि सध्या आहे ती तशीच चालू राहील. गुजराथ व
कोकण ह्या भागांत युनिअन्सचा खर्च भागत नाही म्हणून
१२ आणि आकाराचे ही कमिटीची सूचना सरकारने अमान्य
केली आहे आणि तेथे तूट येईल ती ऑडिट फीच्या वाढव्यांतून
सरकारने भरून काढावी असे ठरावांत म्हटले आहे.

मध्यवर्ती बँकांच्या दृष्टीने युनिअन्सची चांगली व सुधारलेली
देखरेख इष्ट व हितकारक असल्याने त्यांनी पतपेढ्यांकडे अस-
लेल्या कर्जाचे एकूण रकमेवर शेकडा ४ आणि किमान ग्रँट
म्हणून यावे. एकंदर १३ मध्यवर्ती बँकांपैकी आठानी ह्या गोष्टीस

रुकार दिला असून बाकीच्या पांच तशीच मान्यता देतील अशी सरकारास उमेद वाटत आहे.

शेतकी पतपेढ्या, शेतकी विंगर क्रेडिट संस्था आणि विंगर शेतकी संस्था यूनियन्सना जोडलेल्या असल्यास त्यां सर्वांकडून जेवढी ऑडिट फी सरकार वसूल करील ती सर्वंद नव्या देखरेखीच्या योजनेस खर्च लागेल त्यासाठी सरकारने थावी म्हणजेच योजना यशस्वी होईल असा कमिटीचा अभिप्राय होता, तो सरकारास मान्य नाही. शेतकी पेढ्यांकडून येणाऱ्या ऑडिट फी मधून २५ हजार रुपये स्वतःकरता काढून घेऊन बाकीची रकम सुपरव्हायझिंग यूनियन्सना ग्रँट देण्यांत खर्चाची हें पूर्वीचें सरकारचें धोरण तें बदलण्यास तयार नाही.

यूनियन्सना सामील असलेल्या संस्थांची व बँकांची ग्रँट ह्यांचा सर्वंद जिल्ह्याचा असा एकत्रित फंड बनवावा आणि यूनियन्सच्या गरजांस अनुसरून जिल्ह्याच्या बोर्डांनी त्या पैशाची वांटणी करावी, म्हणजे जिल्ह्याचा पैसा जिल्ह्यांत खर्चला जावा हें कमिटीने घालून दिलेले तत्व सरकारने मान्य केले आहे.

देखरेखीची नवी घटना व योजना लवकर अमलांत आणण्याची विनंति रजिस्ट्रार यांस करण्यांत यावी. चालू सालच्या प्रांतिक बजेटांत नमूद असलेली सुपरव्हायझिंग यूनियन्सना थावयाची ग्रँट कशी वांटण्यांत यावी ह्या विषयीच्या सूचना त्यांनी सरकारास योग्य वेळी कराव्या.

जमशेदपूरमधील कारखाने

टाटा आयर्न अँड स्टील कंपनीच्या नोकरांत ५० हजार माणसे असून त्यांच्या पगाराची वार्षिक रकम २ कोटी रुपये भरते. आगगाडीच्या वहातुकीचे बिल सुमारे १३ कोटी रुपये होते. जकातीबद्दल दरसाल ५ लक्ष रुपये थावे लागतात. पोलादावरील अंतर्गत पट्टीचे दरमहा ३ लक्ष रुपये होतात. कंपनीचे हातून दरवर्षी ५ कोटी रुपये दिले जातात. पोलादाचे कारखान्याच्या सांनिध्याने इतर अनुषंगिक कारखानेहि जमशेदपूर व त्याचे आसपास स्थापन झालेले आहेत. ह्या सर्व कारखान्यांत मिळून १ लक्ष लोक कामावर आहेत व कारखान्यांचा वार्षिक खर्च ८ ते १० कोटी रुपये आहे.

कामगारांस हक्काची पगारी रजा कायद्याने मिळवून देतां येईल काय ?

कारखान्यांतील कामगारांना पगारी रजा मिळण्याबद्दल, आंतरराष्ट्रीय मजूर परिषदेच्या येत्या जूनमध्ये भरणाऱ्या अधिवेशनांत चर्चा होणार आहे. ह्या प्रश्नावर हिंदुस्थान सरकारने आपले मत कळविले आहे, त्यांत ह्या तत्त्वाबद्दल अनुकूलता दर्शविली असून हिंदुस्थानांत त्याची कायद्याने अंमलबजावणी मात्र सर्वत्र करता येणे कठीण आहे, असे म्हटले आहे. सरकारी अधिकारी आणि नोकर व स्थानिक स्वराज्य संस्थांतील कामगार ह्यांस हक्काची पगारी रजा मिळत असली तरी खासगी नोकरांतील बहुसंख्याक लोकांस तशी रजा मिळत नाही.

ग्रेट ब्रिटनमध्ये किती टेलिफोन आहेत ?

ब्रिटिश पोस्ट ऑफिसच्या कक्षेत २७ लक्ष टेलिफोन्स जोडलेले आहेत, आणि दरवर्षी दोन लक्षांची भर टेलिफोन स्टेशनांमध्ये पडेल अशी अपेक्षा आहे.

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठीं अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते | सोने विक्री खाते
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते | सेफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खाते | विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट खाते | एक्झिच्यूटिव्ह आणि ट्रस्टी खाते

सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा:—

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हें त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेंच आमचे ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकाने घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprize, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you :

NEW BUSINESS

This year 1934-35

Exceeds

2 CRORES & 50 LAKHS

BONUS

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs. 23 On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD. 1907)

Branches : Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore, Lucknow, Dacca.

Offices : throughout India & the East.

S. C. MAJUMDAR, N. SARKAR,
MANAGER : Bombay Branch. | General Manager.

POONA OFFICE — 180, Budhwar Peth.

पूर्व खानदेश जिल्हा सहकारी लँड मॉर्गेज बँक

व्हॅल्युएशन अधिकाऱ्याच्या खर्चाची तरतूद

मुंबई इलाख्यातील शिक्षण-मंत्री, दिवाण बहादुर कंबळी, ह्यांनी पूर्व खानदेशांत दौरा काढला त्या वेळीं तेथील सहकारी इन्स्टिट्यूट, सहकारी जिल्हा बँक व सहकारी जमीनगहाणाची बँक ह्यांनी त्यांस मानपत्रे अर्पण केली. पूर्व खानदेश जिल्हा सहकारी लँड मॉर्गेज बँकेचे ता. २९ ऑगस्ट रोजी गव्हर्नर साहेबांचे हस्ते उद्घाटन झाले. बँकेने आतांपर्यंत ३६,६५० रुपयांच्या २४ कर्जांस शिफारस केली आहे. त्यांतील ११ कर्जांचे कागदपत्र प्रांतिक लँड मॉर्गेज बँकेकडे पाठविण्यांत आले, त्यापैकी १५,२०० रुपयांची ९ कर्जे मंजूर होऊन आली आहेत. उरलेल्या १३ कर्जांची मंजूरी लवकरच मागण्यांत येईल. ४२,४४५ रुपये कर्जांचे २४ अर्जे बँकेकडे आलेले आहेत, त्यांचेसंबंधी व्यवस्था चालू आहे. बँकेचे जमा झालेले भांडवल २२,२१० रुपये असून ते ३१५ सभासदांकडून वसूल झालेले आहे. ३१ मार्च अखेरच्या मुदतीत बँकेस ५०० रुपये तोटा आला. जमिनीची किंमत ठरविणाऱ्या 'व्हॅल्युएशन' अधिकाऱ्यास मॅनेजरचेहि काम संभाळावे लागते व त्यामुळे कामाचा निकाल लागण्यास विलंब होतो. ह्याकरिता एका स्वतंत्र मॅनेजरची नेमणूक लवकरच करावी लागेल. लँड मॉर्गेज बँकांची योजना अंमलांत आणतेवेळीं व्हॅल्युएशन अधिकाऱ्यासंबंधीचा खर्च सरकारने सोसण्याचे कबूल केले होते, परंतु आतां प्रत्येक मॉर्गेज बँकेस ५०० रुपयेच देण्याचे त्यांनी ठरविले आहे. प्राथमिक अवस्थेत तरी शेतकऱ्यांचे हिताकडे पाहून सरकारने व्हॅल्युएशन अधिकाऱ्यासंबंधाचा खर्च भागवावा, अशी पूर्व खानदेश लँड मॉर्गेज बँकेच्या मानपत्रांत सरकारास सूचना करण्यांत आली. जमीन गहाणाच्या बँकांची योजना यशस्वी होण्यास शेतकऱ्यांच्या कर्जांची तडजोड करणारी बोर्ड फारच सहायकारक होतील, परंतु अशा बोर्डास कायदेशीर महत्त्व असणे जरूर आहे. मुंबई कायदेमंडळांत मांडण्यांत येणाऱ्या ह्या विषयीच्या त्रिलाचे कायद्यांत रूपांतर होण्यास दिवाण-बहादुरांनी मदत करावी, अशीहि मानपत्रांत विनंती करण्यांत आली. कर्जांची परतफेड करण्यास समर्थ असलेल्या कुळांसच बँक पैसे देईल, परंतु शेतीच्या मालाचे—विशेषतः कपाशीचे—भाव पडल्यामुळे शेतसाऱ्याचा शेतकऱ्यावर भयंकर भार पडतो. शेतकऱ्यांची स्थिति सुधारून त्यांस कर्जांची परतफेड करण्याची पात्रता येईल, अशा योजना सरकारने हाती घ्याव्या, असे मानपत्रांत शेवटीं सुचविण्यांत आले.

लँड मॉर्गेज बँकेच्या मानपत्रास उत्तर देतांना दि. व. कंबळी म्हणाले, की दहा जिल्हा मॉर्गेज बँकांस मिळून तीन व्हॅल्युएशन अधिकारी पुरविण्याचे अभिवचन सरकारने दिले होते. ही व्यवस्था गैरसोईची वाटल्यावरून प्रत्येक बँकेस स्वतंत्रपणे मदत देण्याचे सरकारने ठरवले. शेतीच्या मालाचा उठाव करण्याबद्दलच्या योजनांसंबंधी मध्यवर्ती व प्रांतिक सरकारांची चौकशी चालू आहे व कित्येक मार्केटिंग अधिकारी नेमण्यांत आले आहेत. चौकशी संपल्यानंतर जरूर ती योजना केली जाईल. मॉर्गेज बँकांच्या डायरेक्टरांवरील विशिष्ट जबाबदारीचा उल्लेख करून, त्यांनी आपले काम उत्साहाने व स्वार्थत्यागाने चालवावे, असा उपदेश दिवाणबहादुरांनी आपल्या भाषणांत केला.

प्राप्तीवरील कराच्या आकारणीत सुधारणा

कराचे उत्पन्न कसे वाढवतां येईल ?

प्राप्तीवरील करापासून होणारे उत्पन्न वाढावे अशी सरकारची सटपट एकसारखी चालू आहे. दोन मार्गांनी हे घडून येणे शक्य आहे:—(१) कराचे दर वाढवणे व (२) कराचे बाबतीत होणारी चुकवाचुकव व गळती थांबवून उत्पन्नांत भर घालणे. ही वाढ खालील मार्गांनी घडवून आणतां येण्याजोगी आहे, अशी सूचना एका लेखकाने केली आहे.

(१) हिंदुस्थानांत काम करणाऱ्या नोकरांनी आपले पगार, पेन्शन इत्यादि हिंदुस्थानाबाहेर आदा केल्यास त्यावर इनकम-टॅक्स बसत नाही. त्यांवर कराची आकारणी केल्यास सालिना एक कोटि रुपये उत्पन्न वाढेल असा अंदाज आहे.

(२) हिंदुस्थान सरकारने इंग्लंडमध्ये उभारलेल्या कर्ज-रोख्यांवर कर माफ असतो. परदेशांतील भांडवल हिंदुस्थानांत आकर्षण्यासाठी अशा सवलतीची मार्गे जरूरी भासली असली तरी त्यांचे आतां कारण उरलेले नाही.

(३) हिंदुस्थानाबाहेर मिळविलेले अगर लागू झालेले उत्पन्न कराचे कक्षेत येणे जरूर आहे. सध्याच्या कायद्याप्रमाणे ह्या मिळकतीची रकम हिंदुस्थानांत आणली तरच तीवर कराची आकारणी होते. कित्येक लोक हा पैसा परदेशांतच पुनः गुंतवतात व कर चुकवतात.

(४) हिंदुस्थानांतून मालाची निर्गत करणारे व्यापारी स्वदेशीची किंमत फुगवून दाखवितात, त्यामुळे नफा कमी दिसतो अशी तक्रार आहे. ह्या बाबतीत चौकशी करणे आवश्यक आहे.

(५) कित्येक हिंदी संस्थानिक सरकारी व इतर रोख्यांत पैसे गुंतवितात. संस्थानिकांचे हे उत्पन्न करमाफ असण्याचे कारण नाही.

(६) एकाच प्राप्तीवर दुप्पट कराची आकारणी होऊं नये, हे तत्त्व ठीक आहे. त्या अन्वये, हिंदुस्थान व इंग्लंड येथे व्यापार करणाऱ्या ब्रिटिश फर्मसना त्यांनी भरलेल्या कराचा कांहीं अंश परत मिळतो. अशाच तऱ्हेची सवलत ब्रिटिश करपद्धतीत आहे, परंतु तिचा हिंदुस्थानास फारसा उपयोग होत नाही. दोन देशांनी एकमेकांस दिलेली ही सवलत दोघांनीहि रद्द करावी.

(७) शेतीपासून होणारी प्राप्ती अजिबात ह्या कराचे बाहेर आहे. जर्मनदारांवर त्यामुळे इतरांचे मानाने करभार अत्यल्प पडतो. पांच किंवा सहा हजारांचे वरील शेतीच्या उत्पन्नास इनकम टॅक्स लागू करणे सयुक्तिक होईल.

बँकांचे राष्ट्रीय कार्य

'सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया'च्या रौप्य महोत्सवाचे प्रसंगी लाहोर येथे ता. २२ एप्रिल रोजी भाषण करतांना पंजाबचे गव्हर्नर, सर हर्बर्ट इमरसन, हे म्हणाले:—

“उद्योगधंद्यांस बँकांचे सहाय्य दोन प्रकारांनी होण्याजोगे आहे—निर्दोष योजनांस पैशाची मदत करणे व सद्दोष योजनांस ती नाकारणे. चांगल्या योजनांस पैशाचा पुरवठा होणे जितके आवश्यक आहे, तितकेच, यशस्वी होण्याचा संभव नसलेल्या योजनांवर पैसा खर्च होऊन लोकांचा विश्वास उडण्याचा प्रसंग येऊं न देणे जरूर आहे. शास्त्रशुद्ध पायावर ज्या बँकेचे व्यवहार चालतात, ती बँक राष्ट्राचे दृष्टीने अत्यंत उपयुक्त समजली पाहिजे. सेंट्रल बँक अशाच तऱ्हेची बँक आहे.”

टेलिफोनमुळे पाहिजे ती माहिती मिळते !

बरोबर किती वाजले हें समजण्यास टेलिफोनमुळे उत्तम सोय होते ह्यांत शंका नाही. परंतु जनतेस टेलिफोनचा अधिकाधिक उपयोग व्हावा म्हणून पाश्चात्य देशांत ज्या कृप्या योजनांत येत आहेत, त्यांचा विचार केला असता कौतुक वाटते. फ्रान्समधले पोस्ट व तारखात्याचे मंत्री, मि. मॅडेल, ह्यांचे धोरण घडाढीचें व प्रगतिपर आहे. त्यांच्या अमदानीत टेलिफोनवाल्या नागरिकांनै कसलीहि माहिती विचारली तरी ती पुरवण्याची सोय करण्यांत आली आहे. आगगाड्या सुटण्याच्या वेळा, कर्जरोख्यांचे बाजारभाव इत्यादि बाबतींत लोकांची जिज्ञासा टेलिफोनवर तृप्त करण्यांत येते, इतकेंच नाही तर एखादें औषध किंवा दुसरा एखादा जिनस बाजारांतून हवा असला किंवा डॉक्टर घरी यावयास पाहिजे असला तर तीहि मागणी पुरी केली जाते. अशा प्रकारची सोय अर्थातच फुकट केली जात नाही आणि ठराविक दरानें त्यासाठी पैसा धावा लागतो. एका विनोदी गृहस्थानें माहिती देणारा टेलिफोनचा नंबर पुकारून एका विशिष्ट माशाच्या शरिराच्या रचनेसंबंधानें तपशीलवार प्रश्न विचारले. त्यास जरूर ती माहिती देण्यांत आली; पण महिनाअखेर सदरहु गृहस्थाकडे गेलेल्या टेलिफोनच्या बिलांत चार रुपये त्याप्रीत्यर्थ चढवलेले त्यास आढळले! सरकारी खात्यानै जनतेची वाढती सोय केली म्हणून ती सर्वस्वी फुकट कशी मिळणार ?

टेलिफोनवर बोलकें घड्याळ किती वाजले तें सांगणार

टेलिफोनच्या कोणत्याहि ग्राहकास बरोबर किती वाजले हें जाणण्याची इच्छा झाल्यास त्यानै आपणासमोरील चक्रावर ठराविक आकडे फिरवतांच दीड ते तीन मिनिटंपर्यंत एक घड्याळ तास, मिनिटें व सेकंड त्यास सांगत राहिल अशी व्यवस्था लंडनमध्ये येत्या जुलैपासून चालू होणार आहे. ग्राहकांशी बोलणारें घड्याळ दर दहा सेकंदांनी वेळ जाहीर करील. समजा ३ वाजून १० मिनिटांच्या सुमारास दायल फिरवून वेळेची पृच्छा कोणी एकांनै केला, तर घड्याळ म्हणेल:—“ तिसऱ्या ठोक्यास ३ वाजून १० मिनिटें बरोबर होतील. ” पुढें तीन ठोके पडतील आणि नंतर लागलीच घड्याळ उद्गारील:—“ तिसऱ्या ठोक्यास ३ वाजून १० मिनिटें व १० सेकंड होतील. ” त्या नंतर तें म्हणेल. “ ३ वाजून १० मिनिटें व २० सेकंड झाले ” ह्या क्रमानें वेळेचें मापन व घोषणा सारखी चालू राहिल.

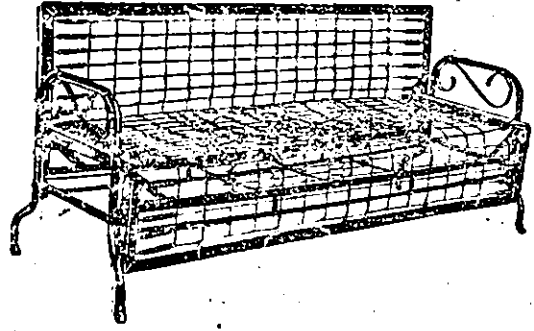
हातानें काम आणि डोक्याने काम

हस्तव्यवसाय करणारा कामकरी आणि हातांनी काम करणारा पण डोक्याच्या मदतीने तें करणारा पांढरपेशा नोकर ह्यांचे दोन निरनिराळें दर्ग करण्यांत येतात. तथापि हें वर्गीकरण नेहमी समाधानकारक होतें असें मात्र नाही. हातानें काम करणारा मजूर आणि पांढरपेशा गणला जाणारा नोकर ह्यांच्या वर्गीकरणाच्या अडचणीस उद्देशून एका ब्रिटिश कमिटीने आपल्या रिपोर्टांत खालील उदाहरण दिलें आहे. रिपोर्ट म्हणतो:—“ टाइपरायटरचे किंवा हिशेब करण्याच्या यंत्रांचे टाइप बोटानां दाबणारा नोकर पांढरपेशा समजला जातो, परंतु लिनो टाइपचे तसेच बटण छापखान्यांत दाबणारा इसम हस्तव्यवसाय करणाऱ्या कामकाऱ्यांच्या वर्गांत घालण्यांत येतो. ”

किर्लोस्कर पोलादी फर्निचर

फलंग, खुर्चा, टेबल, बांक, कोंच, शेल्फ, स्टुलें, पाळणे इ०

कॅटलॉग मागवा.

वापरल्यानें पूर्ण समाधान मिळते

किर्लोस्कर बंधु, लिमिटेड....किर्लोस्करवाडी (सातारा)

व्यापारी उलाढाली

ले०:—प्रो. वा. गो. काळे,

वृत्तपत्रांत येणाऱ्या व्यापारविषयक बातम्यांचें रहस्य समजावून सांगणारें पुस्तक.

किं. १ रु. (ट. ह. वेगळें)

Notice to Contractors.

Sealed percentage tenders in Form B-1 for the following works will be received by the Undersigned on 8th May 1936 upto 2 p. m. Other particulars regarding the contract etc., can be had at the Undersigned's Office during office hours.

Estimated Cost

1. C. R. to Poona Bangalore Road Rs. 10,655/-
2. —do—Dharwar Saundatti Bagewadi Road Rs. 7,605/-
3. —do—Dharwar Goa Road miles 1 to 18 Rs. 1,752/-
4. —do— " " " " " 19 to 5S " " Rs. 2,612/ }
5. —do—Dharwar Haliyal Road Rs. 2,565/-
6. —do—Belgaum Lingannath Road and Nandgad Nagargalli Road. Rs. 5,566/-
7. Improving the Karwar Bellary Road section from Gadag to Hesur (Metal and Murum collection only). Rs. 9,927/-

2. The acceptance of the tender rests with the Undersigned and no reasons will be given for the acceptance or rejection of any tender.

Ex. Engineer's Office,
Dharwar.
1st May 1936.

Sd/- P. K. SHINDE,
Executive Engineer,
Dharwar Dn. Dharwar.

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	१११-६
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	१२०-४
५% (१९३९-४४) लोन	१०८-१२
४३% लांब मुदत (१९५५-६०)	११८-६
४% १९६०-७०	११३-१३
३३% विनमुदत	९८-३
३३% १९४७-५०	१०६-१३
४% १९४३	११०-१२

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (विंगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१०८-६
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१०६-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१०८-०
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०व्या मुदत)	१०७-४
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११०-०
५% म्हैसूर (१९५५)	१२२-८

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० रु. पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१२८-१२
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१०६-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३२-८
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५३०-०
रिझर्व बँक (१०० रु.)	१२९-४

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	१००-०
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९६-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९३%)	८८८-१२

वीज

बाँबे ट्रेन्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५३-७
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२४१-४
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि, डिव्हि. ५३%)	१४८०-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७३%)	१५२२-८

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९१-४
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१६९-४
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	१४९-४
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	५१७-८

NOTICE TO CONTRACTORS

Sealed percentage tenders in Form F-1 for the following works will be received by the Undersigned on 13th May 1936 upto 2 p. m. Other particulars regarding the contract etc. can be had at the Undersigned's office during office hours :—

Estimated Cost.

1. C. R. to the Poona Bangalore Road and Hubli Sholapur Road ... Rs. 7476/
2. C. R. to Karwar Bellary Road section from Hubli to Gadag ... Rs. 7266/
3. C. R. to Karwar Bellary Road section from Sangtikop to Hubli ... Rs. 5679/
4. C. R. to Gadag Pala Road and Karwar Bellary road section from Gadag to Hosrur and C.R. to Road from Mile No. 8 of Gadag Pala to Hosrur Bungalow... Rs. 3668/-
5. C. R. to Kamta Hubli Road... Rs. 2622/

2. The acceptance of the tender rests with the Undersigned and no reason will be given for the acceptance or rejection of any tender.

Ex. Engr's Office, } P. K. SHINDE,
Dharwar. } Executive Engineer,
25th April 1936. } Dharwar Division, Dharwar.

**आपले घरी सालाचे बेगमीचे मीठ घेणेपूर्वी
आपले वाण्याजवळ
सालर सॉल्ट**

बद्दल चौकशी करणेस विसरू नका. ह्या मिठाची १ किंवा २ मणाची गोणी घेतल्यास आपला मीठ सुकवण्याचा, दळण्याचा व रांजणात मरून ठेवण्याचा सर्व त्रास वांचेल. हे मीठ गोणांतच पण निवान्याचे जागी ठेवल्यास भर पावसाळ्यात पावसत नाही. आपले वाण्याजवळ नसल्यास आम्हांला लिहा.

रिजिस्ट्रार-
एम. वी. भिडे,
मुळशीबाग, पुणे २
Uran Salt Works.
583, Chira Bazar,
Bombay 2.

शास्त्रशुद्ध पायावर काम करणारी, महाराष्ट्राची
प्रमुख प्राविहंट विमा कं.

दि हिंद बेनिफिट सोसायटी लि.

च्या लोकप्रिय
प्रथम पॉलिसी करितां प्रचारक पाहिजेत.
माहितीसाठी लिहा.

किताब विन्डिंग, बुधवार, पुणे. सेक्रेटरी.

दि बाँवे लाइफ अँशुअरन्स कंपनी, लिमिटेड.

(स्थापना १९०८)

प्रगति

कंपनीची लोकप्रियता सिद्ध करते

कमाल प्रगति : पुरे केलेले नवीन काम मिळविले तें

१९२५ : रु. २२,१८,५००

१९२७ : रु. ३८,७७,०००

१९२९ : रु. ५१,२२,५००

१९३१ : रु. ५८,६६,५००

१९३३ : रु. ९४,१६,५००

१९३५ : रु. १,२३,२८,०००

माफक हसे, भरपूर बोनस, केम्सची तात्काळ भरपाई, व पॉलिसीतील सवलतीच्या अटी हें "बाँवे लाइफ पॉलिसी" चें वैशिष्ट्य आहे.

एजन्सी व पॉलिसी ह्यासंबंधीच्या तपशिलासाठी लिहा:-

मॅनेजर,

बाँवे लाइफ बिल्डिंग, ४५।४७, चर्चगेट स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

“दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेदारांस वाढता नफा वांटून जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष-श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी

हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला } हयातीनंतर विम्यास
३७।। रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा } ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

“अर्थ” ग्रन्थमाला

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची पुस्तके.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली

वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय झालें आहे.

किं. १ रु. (ट. स. निराळा)

व्यवस्थापक, 'अर्थ' ग्रन्थमाला

पुणे २.

डॉन ऑफ इंडिया विमा कं. लि., पुणे

मध्यम वर्गातील

अत्यंत उपयोगी, फायदेशीर

गृहेच्छ लोकां

सहज सुलभसाध्य

भाडेकरी-घरमालक-गृहयोजना

माहितीपत्रक मागवा व विमेदार व्हा.

जनरल मॅनेजर

INSURE WITH—

The SUN SHINE INSURANCE Ltd.

LAHORE

BECAUSE OF

Its Most Modern, Unique & Beneficial Schemes

For Prospectus Please write to:—

Special Officer,
POONA BRANCH

हे पत्र पुणे, पेट भांबुडा घ. नं. ९३६।३ आर्यमण्य छापसान्यात रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिले, व रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास,' भांबुडा, घ. नं. ९२४/१३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.